

THEOGONIEN - ET VOLDSOMT KLIMAKS

OVERSETTELSE AV UTDRAK FRA THEOGONIEN

Av Roger Bakke

Verket *Theogonien* er skrevet av den greske dikteren Hesiod, og dateres til 750-600 fvt., for å være meget forsiktig, ettersom de lærde fortsatt strides og usikkerheten hersker. «Gudenes tilblivelse» betyr tittelen, og omhandler nettopp det – hvorledes gudene ble til, men også noen av deres heftige bedrifter. Det er ingen tvil om at dette lille¹ verket har hatt betydning for klassisk filologi og religionshistorie – endog Platon fattet en viss interesse. Men mest av alt er underholdningsverdien stor for folk flest. Utdraget jeg har oversatt beskriver en hendelse stenket i vold: kampen mellom Zevs og Tyfoeus. Med denne når *Theogonien* sitt klimaks.

Jorden og Himmelen – Gaia og Ouranos – er av de første som ble til, deriblant også *Eros*. Disse tre skapte verden, titanene og hekatonkheirene², hvis styrke var uovertruffen. Men da Ouranos så disse – Briareos, Kottos og Gyges – forkastet han dem, og holdt dem fanget under jorden for aldri å nå lyset. Gaia jamret seg over dette og ba sine barn titanene om hjelp til å straffe Ouranos; Kronos³ svarte henne bønnfallende. Han skulle hevne Ouranos' skamfulle verk, og ble gitt en sigd som våpen. Da natten kom og Ouranos brettet seg om Gaia for å elske med henne, hoppet Kronos fram og kuttet av sin fars kjønnsorgan. Immaskulert og ydmyket trakk han seg vekk og titanene ble herskere. Deretter fødte Rhea⁴ i elskov med Kronos: Hestia, Demeter, Hera, Hades, Poseidon og Zevs. Kronos slukte disse, da ingen andre enn ham skulle være konge over de udødelige guder. Alle foruten Zevs ble slukt, en rådsnar plan ble lagt og Gaia tok Zevs for å oppfostre og beskytte ham fra sin far. Sterk ble han og bekjempet sin far Kronos og tok hans trone; således ble Zevs hersker over de udødelige guder. Zevs stoppet ikke med det, men etter hvert som han ble mektigere vokste hans ønske om beseire titanene og styrke sin egen generasjon av guder. Krig var uunngåelig; *Titanomakhien*⁵ starter. I midten av alt dette ble mange andre skapninger skapt, ved *Eros*' virken. Det er vel verdt å merke seg *Eros*' potens i *Theogonien*.

Eros er *Theogoniens* livsprinsipp. Hans rolle som den erotiske kjærlighet er imidlertid ikke åpenbar. Man kan heller banalt si at *Eros* er protagonisten, ettersom verket hovedsaklig består av prokreasjon; han iverksetter kopulering som videre resulterer i skapelsen av nye guder. Men,

som utdraget vil vise, er også *Bia*⁶ tilstedeværende. *Eros* er den konstruktive kraft⁷ og *Bia* den destruktive – antagonist som ødelegger *Eros*' verk. Denne tolkningen er et middel til kjennskap om urprinsippene som virker i *Theogonien*, og således innblikk i verket.

Zevs er den mektigste guden i gresk mytologi, og det er han som hersker over de andre gudene. Han besitter tordenkilen og lynets makt. Han sitter på tronen på Olympen og vokter sitt rike. En dag føder Gaia monsteret Tyfoeus, født til å utfordre Zevs med sin enorme kraft, og Zevs må ved vold nedstyrte ham. Her ser vi umiddelbart kreftene i sving, og tolkningen blir synlig: Tyfoeus, født i elskov iverksatt av *Eros*, bekjempet av Zevs ved *Bias* virken.

Kampen mellom Zevs og Tyfoeus finner sted i tiden etter *Titanomakhien*, der gudene med vold bekjemper titanene, godt hjulpet av hekatonkheirene og erstatter det usiviliserte titanstyret med det siviliserte gudestyret. Dette frembringer en problematikk lik den vi ser i *Prometheus i lenker*⁸, nemlig: Hvorledes kan gudene anses som siviliserte når deres fremkomme til makt er voldelig? Uansett overvinner Zevs og hekatonkheirene titanene. Det hele når et klimaks idet Zevs møter Tyfoeus i en voldsom tvekamp og hans høyborg på Olympos trues. Hesiod har brukt hele 48 verselinjer på denne sekvensen, så det er ingen tvil om at den er viktig. Her møter Zevs kanskje sitt endelikt; et veldig og grufullt monster er født og dets rå kraft truer selv gudekongen, og ikke minst det nye gudestyret. Hvis ikke Zevs stanser dette monsteret, vil gudene falle. Alt står på spill! Hvorledes vil Zevs gå frem? Vil han klare å drepe Tyfoeus, vil gudenes makt og høyborg bestå? Kanskje mer interessant er hva dette vil bety for Zevs' ry og posisjon i gudenes hierarki.

Jeg har ingenlunde prøvd å lage en gjendiktning av det greske diktet, men heller en god norsk oversettelse, samtidig som jeg følger de greske verselinjene i den grad det er mulig. Jeg har på den annen side oversatt med et opphøyet språk, ettersom språket i den greske teksten er svært poetisk, og for at oversettelsen skal yte teksten noe rettferd. Originalen er full av kraft og uttrykk som komplimenterer begivenhetene i teksten, hvilke jeg mener er viktig å gjengi. For dette er urvoldens voldsomme tildragelse!

Illustrasjon: Tone Berg Støvsæth

THEOGONIEN - VERS 820-868

Men da Zevs hadde drevet ut titanene fra himmelen, så fødte veldige Gaia sitt yngste barn, Tyfoeus, i elskov med Tartaros⁹; iverksatt gjennom den strålende Afrodite¹⁰. Hans hender var til for mektige bedrifter, og den sterke gudens føtter var utrettelige. Ut av skuldrene sprang det hundre slangers hoder som slikket med tungene, et forferdelig skue. I de fryktelige hodene, under brynene, lyste flammer ut av øynene og flammene sprutet ut av alle hodene. Det lød stemmer i ethvert gyselige hode, som utgav alle slags usigelige lyder; på et punkt skrek de kun forståelig for guder, straks med en okse høytbrølende kraft: ustanselig og stolt; igjen som en løve med et skamløst sinnelag, snart lik hundevalper; et under å høre; andre ganger larmet de så store fjell gav gjenlyd. Noe utrolig ville skjedd denne dag og han¹¹ ville vært hersker over guder og menn, om ikke guder og menns far¹² hadde utøvet skarpsindighet. Han tordnet skrallende og kraftig; det lød rundtom jorden og i himmelen oven, ved Okeanos¹³ hav og strømmer, og i jordens dyp. Mektige Olympos skalv under hans føtter da herskeren for ut, og jorden larmet dertil.

Heten fra dem begge; tordenen, lynet og uhyrets flammer, heftige stormvinder og den flammende tordenkile. Hele jorden sydet, så vel som havet. Enorme bølger raste langs kysten, fram og tilbake, som en uødelig skuddveksling, og uopphørlige jordskjelv oppstod. Hades, de falnes hersker, og titanene som omgir Kronos, de som dveler i Tartaros, skalv av frykt for de uopphørlige skrik og det hissige krigstummel.

Men da Zevs hadde samlet sin kraft og grepet sine våpen – tordenen, lynet og den flammende tordenkile – sprang han fra Olympos og gjorde sitt støt, brant av alle hodene til det fryktelige uhyret. Da han hadde temmet ham med slag og pisket ham med lyn, så kastet han ham lammet om kull, og veldige Gaia jamret seg. Flammen steg opp fra den lyntrufne, og spredte seg i det dalfulle og ujevne berget. Vidt omkring stod den veldige jorden i flammer og ble flytende; som tinn oppvarmet ved unge menns kunst i en uthulet smeltedigel; eller som jernet, det sterkeste av metaller, betvunget av ivrige flammer på dalfulle berg ved hellig jord, under Hefaiastos' kraftfulle hender; således smeltet jorden ved den brennende flammens lys, og så kastet Zevs ham harmfullt til avgrunnen.

NOTER

¹ *Theogonien* er et kort verk, kun 1022 verselinjer.

² «De hundrearmede»: Briareos, Kottos og Gyges.

³ Kronos, sønn av Gaia og Ouranos er den yngste av titanene, men den mest handelkraftige. Han er far til Zeus.

⁴ Søster og kone til Kronos.

⁵ Titankrigen, krigen mellom titanene (den gamle gudeslekten) og gudene frontet av Zeus.

⁶ Vold, men ikke den personifiserte vold. Likesom *Eros*, er *Bia* en tilstedeværende kraft som iverksetter bedrifter innen *sitt* område, strid.

⁷ *Eros* er dikotomisk ettersom han tilskrives både konstruktiv og destruktiv kraft. *Eros* skaper vesener til et voldelig formål, hvilket blir synlig i skapelsen av Tyfoeus.

⁸ *Prometheus desmotes*; en tragedie skrevet av Aischylos, en gresk tragediedikter.

⁹ Tartaros, her personifisert, er den dypeste avgrunnen. Langt dypere enn underverdenen hvor Hades regjerer.

¹⁰ Afrodite representerer *Eros*.

¹¹ Tyfoeus.

¹² Zeus. Han omtales her som far, ikke bokstavelig, men heller det at han opptrer beskyttende og utøver en farsrolle.

¹³ Havets gud og havet personifisert.